

ЈЕЗИК ЗА СПЕЦИФИЧНЕ АКАДЕМСКЕ СВРХЕ¹: ЗНАЧАЈ И МОГУЋНОСТИ КОЈЕ ПРУЖА ЧИТАЊЕ

Апстракт *Када се говори о усвајању страног језика обично се мисли на четири основне језичке вештине које студент мора да усвоји. На разним нивоима и за различите потребе увек се донекле већа пажња посвећује једној од њих, али њихова међусобна повезаност ипак остаје суштина усвајања страног језика. Вештина читања, која се заједно са вештином слушања обично сврстава у рецептивне вештине, добија свој доминантан значај када се ради о усвајању језика на академском нивоу, и то језика за специфичне намене. Студенти су веома мотивисани да се усаврше у овој вештини због њихове потребе да прате новости из своје струке и да користе литературу на страном језику. Студенте треба упознати са различитим облицима читања и помоћи им да усвоје различите стратегије којима ће најбрже и најефикасније остварити циљ читања. Истовремено, због међусобне повезаности све четири језичке вештине, читање је веома погодно и као основа за развијање осталих језичких вештина.*

Кључне речи: *стратегије читања, мотивација, задовољавање потреба, интегрисане вештине*

THE IMPORTANCE AND POSSIBILITIES OF TEACHING READING WITHIN LSAP (LANGUAGE FOR SPECIFIC ACADEMIC PURPOSES)

Abstract *The notion of foreign language acquisition implies four language skills that a student is expected to acquire. At different level of studies, and depending on needs analysis, usually one of the skills becomes more dominant, but inter-relatedness of all the skills still remains the essence of language acquisition. Reading, which together with listening, is regarded as a receptive skill becomes that dominant skill when we think of LSAP (Language for Specific Academic Purposes). Students' motivation to acquire the skill is great since they thoroughly understand its importance – they need it if they want to be acquainted with all recent achievements in their future profession. Teacher's task is to help them develop different reading strategies so that they can satisfy their need for reading quickly and more efficiently. At the same time, because of its inter-relatedness with other language skills, reading is a very suitable basis for their development.*

Keywords: *reading strategy, motivation, needs fulfillment, integrated skills*

¹ LSAP (Language For Specific Academic Purposes)

Значај вештине читања у оквиру усвајања језика и мотивисаност студената

Када се говори о настави страних језика на академском нивоу, мора се уочити и основна разлика у настави страног језика у односу на наставу језика који су студенти до тада, у оквиру редовног школовања, имали прилику да усвоје. Сада се ради о потреби да се усвоји језик који ће задовољити специфичне потребе студената, потребе за стицањем научних сазнања у оквиру будуће професије. Могућност да упознају напредак науке и сва нова достигнућа из области коју студирају директно је повезана са њиховом способношћу да се, пратећи постојећу литературу, и сами успешно и самостално баве научноистраживачким радом. Због тога, настава страног језика на факултетском нивоу треба да буде усмерена ка том циљу: да буде заснована на специфичном садржају (content-based), на језичким вештинама које су студенту неопходне за бављење струком и на упознавању са академским конвенцијама које постоје у оквиру одређене струке.

Често се чује да усвајање читања, у односу на усвајање осталих језичких вештина, представља најмањи проблем за студенте. Због тога се у дужем периоду читању на страном језику није придавала пажња, јер се сматрало да су остале језичке вештине много важније за усвајање језика. Сигурно је да постоје многи људи који сасвим добро усмено комуницирају на разним језицима а да су веома ретко у прилици и да читају на том језику. Али на овом нивоу наставе страних језика очигледна је потреба студената да добро усвоје управо вештину читања како би могли да успешно остваре једну од својих основних потреба, потребу за праћењем литературе из своје стручне области.

Студенти на овом нивоу образовања веома добро схватају колико је потребно да стичу информације о најновијим достигнућима из своје области, потребу од које ће у будућности, у извесној мери, зависити и њихов професионални успех. Задатак наставника је да им објасни да је једна од основних, неопходних језичких вештина за остваривање тог циља управо способност читања на страном језику. Због тога су студенти изузетно мотивисани да учествују у свим активностима које су везане за стицање и усавршавање ове вештине и при томе су свесни да је савладавање ове вештине директан пут ка стицању и осталих језичких вештина. Ту се, пре свега, мисли на писање, и то писање које се односи на њихов будући истраживачки рад.

Различите стратегије читања

Један од најчешћих проблема који се повезује са вештином читања је то што студенти читање често поистовећују са превођењем: сматрају

да морају да разумеју сваку реч да би могли да прате основну идеју. Такав начин читања је за већину мукотрпан, дуготрајан, па многи од њега веома брзо одустају. Зато је потребно да им наставник упуту у различите технике читања, односно стратегије, које се користе у односу на материјал али и у односу на задатке, како би побољшали ефикасност свог читања у односу на конкретне циљеве:

- *интензивно* читање текста са циљем да се схвати свака реч само ако су им неопходне баш све информације из текста;

- *екстензивно* читање, читање по сопственој жељи, на пример, неких стручних часописа (под екстензивним читањем се подразумева стално и редовно читање дужих, аутентичних текстова, чиме се повећава њихова изложеност језику);

- како читати материјал ако им је потребна нека конкретна чињеница (*scanning*);

- читање са циљем да се схвати основна идеја текста (*skimming*);

- како да пронађу експлицитне/имплицитне информације, да донесу сопствени суд о изложеном, и сл.

Материјал који се користи за читање

Основни материјал за читање су свакако текстови у уџбеницима. Међутим, ти текстови често не мотивишу студенте на прави начин, па наставници долазе у ситуацију да сами проналазе и припремају материјал који ће боље одговарати некој конкретној сврси. У оба ова случаја обично се прво мисли на то да ли треба дати аутентичне материјале или прерађене, прилагођене тренутном знању материје и страног језика које су студенти усвојили. Треба, пре свега, узети у обзир на којој години факултета се изводи настава страног језика. У нашој ситуацији је то најчешће на првој и другој години када студенти још увек имају недовољно познавање струке да би могли да смисаоно и језички у потпуности прате аутентичне текстове. Ако би се на томе инсистирало, постигли бисмо сасвим супротан ефекат: непознавање материје би довело до њихове неуспешности усвајања вештине читања стручних текстова. И овде је потребно пратити Крашенову поставку да само “разумљив инпут” може довести до усвајања језика. Зато сматрамо да је увек боље почети са текстовима који су прилагођени и тренутном познавању струке које студенти имају, као и њиховом познавању страног језика, чак и по цену њихове аутентичности.

Сасвим је јасно да наш коначни циљ јесу аутентични текстови, али и они морају да одговарају нивоу знања студената. Аутентичност текстова за читање је важна јер студенти кроз њих упознају начин на који се излаже материја из њихове струке, који се речник, на пример, користи у приказу

истраживачког процеса, у анализи или процени резултата, на који начин се повезују поједини делови текста, који маркери дискурса се користе, како се језички исказују разне врсте односа између клауза или реченица, и слично. Све ове информације које студенти треба сами да уоче у тексту који читају биће им изузетно корисне за касније самостално писање радова на страном језику.

Текстови које желимо да користимо за увежбавање обично бирамо у односу на задатак који дајемо студентима јер је за успешност читања неопходно да постоји јасан циљ због чега нешто желимо да прочитамо. Некада ће то бити провера већ пређених стручних термина, или да на основу наслова или кључне речи предвиде о чему је реч у тексту, некада текст којим проверавамо њихову способност да на основу контекста закључе шта неке речи значе, некада да утврде које су најчешће граматичке конструкције у одређеном типу текста, или да закључе на који начин се приказују резултати неког истраживања и слично.

Веома је важно да ти текстови буду интересантни и разноврсни како би студенти били мотивисани да их читају и да, потом, ураде разне активности у вези са прочитаним текстом. Такви су посебно текстови који, у оквирима различитих струка, доносе неке новости из конкретне области (на пример, коришћење робота у медицини или архитектонско решење новог хотела у Дубаију). Текстови не смеју бити ни превише тешки ни претерано лаки, већ, како то Скривенер истиче, ти задаци морају бити тешки, али остварљиви. Сувише лаки текстови неће представљати прави изазов, а они текстови који су језички или по свом садржају исувише тешки само ће одбити студенте од покушаја да их читањем схвате.

Улога наставника

Када се ради о усвајању вештине читања, потребно је да наставник буде изузетно добар организатор. Потребно је, пре свега, да наставник одабере такав текст који ће изазвати заинтересованост студената. Задатак који долази после самог читања треба да им укаже на стратегију читања која ће им помоћи да га реше на најефикаснији начин. Ако је тема текста на први поглед студентима потпуно непозната, онда је потребно да наставник организује и активности које претходе читању и помоћу којих ће активирати знања о теми која студенти већ имају, али и њихова општа сазнања о свету (*schemata*).

Наставник мора пажљиво да припреми и задатке које студенти треба да обаве после читања а кроз које ће проверити колико је успешно било њихово читање. Ти задаци морају бити такви да заиста стимулишу студента да ефикасно прочита текст како би их решио.

Док студенти читају задати текст наставник мора пажљиво да прати како се та активност одвија и да помогне онима који имају проблеме. Најчешћи проблем са којим се неки студенти сусрећу је то што, како сами кажу, “имају мали фонд речи”. Тим студентима треба објаснити како да, на основу неких других показатеља у контексту, покушају да сами закључе значење речи. Ако студенти док читају користе речник, потребно је да им наставник укаже које речи треба да у њему потраже (а не сваку непознату реч).

Пошто је ниво знања језика студената веома различит, наставник би могао да разним студентима постави различите циљеве, али тако да они не примете да се њихови задаци у вези са читањем разликују због њиховог слабијег знања језика. У таквој ситуацији би поједини студенти на крају читања износили чињенице (студенти који слабије знају језик), а студенти чије је знање језика боље могли би да износе своје ставове и закључке.

Након обављеног читања и решавања задатака који су постављени у вези са читањем, наставник ће добити повратну информацију о томе колико је активност била успешна, да ли је била сувише лака/тешка, довољно стимулативна да студенти из ње заиста могу нешто да науче или понове, што ће му све добро доћи када следећи пут буде планирао неку активност која је повезана са читањем.

Организовање усвајања вештине читања

Један од најозбиљнијих проблема с којим се наставници страних језика на факултетском нивоу наставе суочавају јесу изузетно велике групе студената, али и њихово неуједначено знање. Усвајање вештине говора или писања у великим групама студената, којих понекад има и више од стотину, захтева велики напор и изузетну организованост предавања, а резултати су и поред тога често незадовољавајући. Читање се, међутим, сасвим добро може спровести и у овако великим групама.

Облици рада у овим групама могу бити различити. Понекад ћемо инсистирати на индивидуалном читању са истим задацима које сваки појединачни студент треба да реши самостално. Решавање задатка после читања може да се одвија и у паровима или мањим групама, после чега би студенти/парови/групе међусобно објашњавали како су или на основу чега су дошли до свог решења.

Ако им дајемо *cloze* тест, онда их можемо поделити у неколико група при чему ће свака од њих имати да попуни различита празна места. И после овакве вежбе, у којој студенти често добијају и другачије текстове у односу на оригинални текст, следи објашњење зашто су се определили за неку реч.

Разне активности у вези са усвајањем вештине читања

Уколико је материјал за читање добро одабран и ако је наставник добро припремио разне активности које претходе или следе после читања, онда сама активност читања пружа небројене могућности.

Многи аутори сматрају да ће усвајање вештине читања бити успешније ако је повезано с неким обликом предвиђања. Таква активност обично претпоставља да се пре читања студентима да или само наслов текста или, чак, само једна кључна реч, а затим им се поставе питања којима се тражи њихово предвиђање садржине. Кроз та уводна питања им се може делимично пружити и специфичан вокабулар како би им се олакшало читање. Тим питањима се подстиче мотивисаност студената да током читања утврде колико су њихова предвиђања садржаја била тачна.

Једна од најчешћих активности у вези са усвајањем вештине читања је такозвани *reading comprehension* (разумевање прочитаног текста). Уобичајени задаци који прате овакве текстове су питања вишеструког избора која је потребно веома пажљиво саставити. Она су некад усмерена само на трагање за подацима у тексту, или на доношење закључака на основу података из текста, а некад и на уочавање неких језичких карактеристика.

Читање текста некада може да буде увод у језичку анализу: на пример, која времена или стање глагола превладавају у тексту и зашто; на који начин се изражавају узроци или последице неке појаве; који везници су највише коришћени и зашто, и слично. Оваква вежба је изузетно корисна јер указује студентима и на конвенције када се ради о облицима неких стручних текстова. Кроз питања би требало и да их упутимо да уочавају те формалне особености текста који читају, јер ће на тај начин, временом, и они сами писати своје будуће стручне или научне радове.

Понекад се од студената може тражити да парафразирају неке делове, односно да коришћењем других речи искажу исту идеју. То је изузетно добра вежба којом студенти обогаћују свој језик, али се истовремено и припремају да у оквиру својих будућих професија буду у стању да о неком проблему говоре и са људима који не припадају њиховој струци (на пример, речи које користи лекар када свом пацијенту објашњава дијагнозу или када адвокат разговара са својим клијентом разликују се од начина њиховог разговора са колегама).

Након прочитаног текста од студената можемо тражити да дају кључну реченицу текста или неког пасуса, или кључну реч у реченици и да објасне свој предлог. Овакве вежбе су добар увод за активности које често прате читање, као што је писање сажетака или, ако наставник гласно прочита неки текст, хватање бележака.

Студентима су веома интересантне, а истовремено и корисне активности када од измешаних пасуса морају да направе текст, или када је само измешан редослед реченица. Пратећа објашњења која се од студената траже била би разлози који су их довели до правог редоследа.

Разни графикони, дијаграми и табеле чине нераздвојни део бављења науком. Управо због тога се они веома успешно могу применити код усвајања вештине читања. Након текста који су прочитали студенти могу да поуне већ дату табелу или да сами конструишу табелу са подацима за које сматрају да су релевантни, па да затим своје табеле пореде са оригиналним примерком табеле. Графикони и дијаграми су нешто тежи и треба их давати као задатак само ако су их већ радили на неким стручним предметима.

Cloze тест је, такође, веома успешан код интензивног читања текста. У њему се свака непозната реч изоставља, а на тај начин се могу испитивати све језичке категорије као и разумевање смисла. Некада им те речи можемо и понудити пре текста. Једна друга вежба за интензивно читање је када они треба да из текста избаце сувишну реч, или да неку погрешну реч замене тачном.

Закључак

У последње време чести су аутори који читање посматрају као интерактивни процес, процес у коме читалац успоставља активан однос према тексту и, користећи своје претходно познавање теме и карактеристика тог страног језика, као и своја општа сазнања о свету, покушава да схвати текст. На тој интерактивности читања је базиран напор наставника да помогне студентима да изграде своју способност читања на страном језику са одређеним циљем, користећи при томе оне стратегије које ће им помоћи да на најефикаснији начин остваре тај циљ, као и да изграде критичан став према тексту који читају.

Следећи важан моменат о коме треба водити рачуна када се ради о вештини усвајања читања, који је очигледан и на основу неколико наведених активности које се могу користити за усвајање вештине читања на страном језику, јесте да се читање не може усвајати као изолована вештина. Свакој наведеној активности или претходи нека вештина (обично разговор или слушање) или после ње следи нека друга језичка вештина. Вештина читања је само један елемент језика као целине и као такав нераскидиво повезан са слушањем, писањем и говорењем на страном језику.

Литература

- Baker, M.1988: Sub-technical vocabulary and the ESP teacher: an analysis of Some rhetorical items in medical journal articles. *Reading in a Foreign Language*, 4 (2).
- Bowe, T. 1994: The Teacher Development Series – Inside teaching: *Scanning the Horizon*. Oxford: Heinemann Publishers Ltd.
- Cook, V. 1996: *Second Language Learning and Language Teaching*. London, New York, Sidney, Auckland: Arnold.
- Jordan, R.R. 1997: *English for Academic Purposes*. Cambridge:Cambridge University Press.
- Hedge, T. 2000: *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford University Press.
- Ur, P. 2001: *A Course in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.